

ЮРІЙ ЧЕКАН

**TEATR SAN CASSIANO В ІСТОРІЇ ОПЕРИ:
ПОЧАТОК КРЕАТИВНОЇ ІНДУСТРІЇ**
**TEATRO SAN CASSIANO IN OPERA HISTORY:
THE RISE OF CREATIVE INDUSTRY**

УДК 78.074

DOI: 10.31500/2309-8155.23.2023.297536

Юрій Чекан

Доктор мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри культурології,
Український католицький університет
e-mail: chekan@ucu.edu.ua

Yurii Chekan

Doctor of Art Studies, Associate Professor,
Professor in the Department of Cultural
Studies, Ukrainian Catholic University
orcid.org/0000-0002-1501-1592

Анотація. Дослідження присвячено першому загальнодоступному оперному театру San Cassiano (Венеція, 1637), поява якого стала кардинальним чинником трансформації опери з придворної аристократичної розваги на креативну індустрію. Розглянуто питання, пов'язані з історією побудови театру та діями його власників, венеційських нобелів братів Трон, спрямованими на перетворення опери на бізнес. Виявлено можливі прообрази та причини конструктивних рішень, застосованих у театрі, зокрема сторчових лож та U-подібної форми глядачевої зали. Наведено параметричні характеристики компонентів театральної будівлі San Cassiano — сцени, глядачевої зали, лож. Зазначено, що ярусний театр San Cassiano став прототипом для наслідування не тільки у Венеції, але і в інших містах Італії та Європи. Так, серед венеційських театрів XVII століття на San Cassiano орієнтувались загальнодоступні театри SS Giovanni e Paolo (1638), Novissimo (1640), San Moise (1640), San Giovanni Crisostomo (1678); поза межами Венеції — Teatro Falcone (Генуя, 1652) та Teatro Tordinona (Рим, 1671). Наголошено, що одним з ключових факторів динамічного поширення опери та формування оперної інфраструктури в Європі стала ринкова конкуренція. Після появи San Cassiano розвиток опери набув чітко визначеного вектора: від елітарної розваги — до підприємства креативної індустрії.

Ключові слова: опера, публічний оперний театр, Teatro San Cassiano, діяльність братів Трон, креативна індустрія.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Дослідження історії опери, як правило, фокусуються на питаннях творчості. Відповідно, у центрі уваги науковців найчастіше опиняються конкретні твори. Ракурсів аналізу тут може бути дуже багато: історія створення певної опери, співвідношення лібрето та літературного першоджерела, слова та музики, музична драматургія, характеристика образів-характерів тощо. Великий корпус праць присвячено питанням еволюції жанру в контексті національних композиторських шкіл. Нерідко зустрічаються штудії, у яких проаналізовані конкретні постановки, режисерські рішення, акторські роботи. При цьому питання оперної інфраструктури, як правило, знаходиться на маргінесах музикознавчих інтересів. У кращому випадку зазначається, в якому театрі відбулася та чи та прем'єра чи розглядувана постановка. Все це окреслює проблемну дослідницьку зо-

ну, адже увага до раніше ігнорованих моментів або погляд на відомі речі у несподіваній перспективі може скоригувати усталені стереотипи. Саме таким постає питання трансформації опери з камерного явища, елітарної розваги аристократів на публічний феномен, складник креативної індустрії. Засадничу роль у цьому процесі відіграла з'ява першого загальнодоступного оперного театру — театру San Cassiano у Венеції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В музично-історичній літературі з оперної проблематики театр San Cassiano, як правило, згадується побіжно; буквально одним-двома реченнями — як перший загальнодоступний оперний театр. Однак в останні десятиліття інтерес до цього інфраструктурного феномена поживав; було опубліковано праці, присвячені венеційській опері XVII століття [9], питанням функціонування жанру на ранньому етапі розвитку та проблемам організації оперної справи [4; 11]. Окрему групу досліджень складають розвідки про театральну архітектуру того періоду в цілому [3; 5; 7] та театру San Cassiano зокрема [8]. В українському музикознавстві досліджень, присвячених цьому театру, немає. Це визначило **мету статті** — узагальнивши розпорошені у різних джерелах свідчення, охарактеризувати театр San Cassiano та окреслити його роль у перетворенні опери на креативну індустрію.

Виклад основного матеріалу. Другого травня 1636 року Венеційський Сенат дав братам Франческо (1576–1655) та Еторе (пом. 1646) Трон дозвіл на відбудову театру в парафії San Cassiano. Брати Трон належали до вузького кола обраних венеційських патриціїв; досить сказати, що один з їхніх предків, Ніколо Трон, був шістьдесят восьмим дожем Венеції, а родина входила до числа нобелів другого розряду, тобто була записана до Золотої книги у 1297 році. На час отримання дозволу Трони вже не були новачками у сфері театального бізнесу. Щоправда, суто комерційний досвід родини Трон у цій галузі важко назвати цілком успішним — раз у раз ініціюючи театральні проекти, інвестуючи у будівництво, вона зазнавала потужних економічних ударів. Ще 1581 року на цьому самому місці представники родини Трон спорудили театр для комедійних вистав — і незабаром змушені були закрити його за розпорядженням Ради десяти. 14 січня 1585 року Рада ухвалила стосовно цього театру два приписи. Найперше відмовила родині Трон у дозволі відкрити зачинений раніше театр. Прохання було подано від імені дітей Андреа Трона, загиблого під час воєнних дій; сироти нобеля не мали засобів для існування, окрім як здавати приміщення театру в оренду. Одинадцятьма голосами проти трьох їм було відмовлено. Другим рішенням Рада зобов'язала власників «упродовж 15 днів повністю розібрати ложі, декорації та інші рухомі елементи в місцях, де вони були споруджені для виконання комедій» [5, р. 954]. Як доводить Юджин Джонсон (Eugene Johnson) на основі аналізу корпусу новознайдених документів з венеційських архівів, саме в цьому театрі вперше з'явилися закриті ложі, що здавались в оренду: «Театральні ложі створили новий соціальний простір, водночас приватний та публічний — чи, можна сказати, приватний у загальнодоступних місцях» [5, р. 946]. Однак Рада десяти, котра опікувалась, окрім іншого, суспільною мораллю, вбачала у закритих ложах певну небезпеку для чеснот глядачів — звідси неодноразові приписи тримати двері лож відчиненими упродовж вистави, забезпечувати освітлення в коридорах, які вели до лож, тощо. Додатковий тиск на громадську думку у цьому ж руслі здійснювала чорна гвардія Ватикану — єзуїти [11, pp. 114–118]. Ситуація змінилася лише на початку XVII століття після подолання республікою інтердикту, що його наклав на Венецію папа Павло V (1608), та вигнання ордену єзуїтів з Венеції [2, с. 672–682]. Тож наступну спробу брати Трон здійснили, вірогідно, у 1612 році (і достеменно у 1626 році) — і знову невдало: 1629 року театр згорів. Наполегливі нобелі не полишають надії на успіх. За чотири роки, 1633-го, вони вкотре відкривають театр для вистав популярних тоді у Венеції комедій. Але й цей театр проіснував менше ніж рік: 20 грудня 1633 року його було дотла знищено черговою пожежею [4, р. 68; 9, р. 69]. Так і увійшли би брати Трон до

оперно-театральної історії невдахами, якби не їхня чергова спроба спорудити театр, тепер уже не для комедій, а для музичних вистав. Ця ініціатива виявилась успішною (можливо, не стільки у комерційно-фінансовій, скільки в історичній перспективі) та зробила імена Франческо та Еторе Трон знаковими в історії музики в цілому і в історії оперного мистецтва зокрема. Брати Трон, «зробивши ставку на те, що першими презентувавши оперу у Венеції, змогли набути соціальний капітал та впізнаваність, яких не можна було досягти простим багатством», — зазначає сучасний дослідник [11, р. 89]. За роки свого існування дітище Тронів мало ліпші та гірші часи — на жорстокому конкурентному ринку Венеції San Cassiano час від часу міг поступатись якомусь із театрів Ґримані або прогресивному театру Novissimo, упродовж одних сезонів міг бути зачиненим, під час інших — віддавати свою сцену комедії, а не опері. Однак слава першого загальнодоступного комерційного оперного театру залишається з ним назавжди.

Яким же він був, цей перший загальнодоступний оперний театр? Дати чітку, однозначну та документально аргументовану відповідь на це питання наразі неможливо: до наших днів не дійшло зображень ані екстер'єру, ані інтер'єру театру San Cassiano. Ба більше, архітектурні креслення та обміри будівлі, що збереглися дотепер, були зроблені значно пізніше, аж у середині XVIII століття, коли архітектор Франческо Боньоло (Francesco Vignola) запропонував перебудувати театр і, створюючи нові креслення, зафіксував параметри існуючих на той момент конструкцій. Проте, оскільки театр San Cassiano, як було зауважено, став економічним та архітектурним прототипом оперних театрів Італії та й усієї Європи, здійснюються спроби його реконструювати. При цьому достатньо надійними опорами для уяви реконструкторів постають параметричні характеристики, наявні в архівних документах і ретельно досліджені науковцями, а також порівняння з аналогами, з'ясування засвоєних та адаптованих впливів¹.

Отже, ділянка, на якій збудували театр, мала площу 472,5 м² — 27 м завдовжки та 17,5 м завширшки, а сама театральна будівля, відповідно, була дещо меншою. Це доволі скромні розміри у порівнянні з оперними театрами наступних епох, особливо доби Романтизму. Так, знаменита Опера Ґарньє у Парижі (1875) більша, ніж ділянка, на якій збудовано San Cassiano, майже у 46 разів². Тільки на гігантській сцені паризької опери площею 1309,5 м² могло б розміститись майже три венеційські театри. Сучасники свідчать, що театральний зал першого загальнодоступного оперного театру мав 153 ложі — по 31 на кожному з п'яти ярусів. Ці ложі були дуже компактними, навіть тісними: їх ширина становила від 95 см (бокові) до 120 см (центральна ложа), глибина була два метри, а висота варіювалася в залежності від ярусу: на престижних другому та третьому вона сягала 2,1 м, на верхніх — була трохи меншою, 1,8 м. Досить скромних розмірів була і сцена: авансцена мала ширину близько 8 м, а загальна глибина сцени становила 6,5 м³. У порівнянні, наприклад, зі сценою неаполітанського театру San Carlo (відбудованого після пожежі 1816 року) з його грандіозною авансценою завширшки 33,5 м та загальною глибиною у 34,5 м її можна назвати мініатюрною.

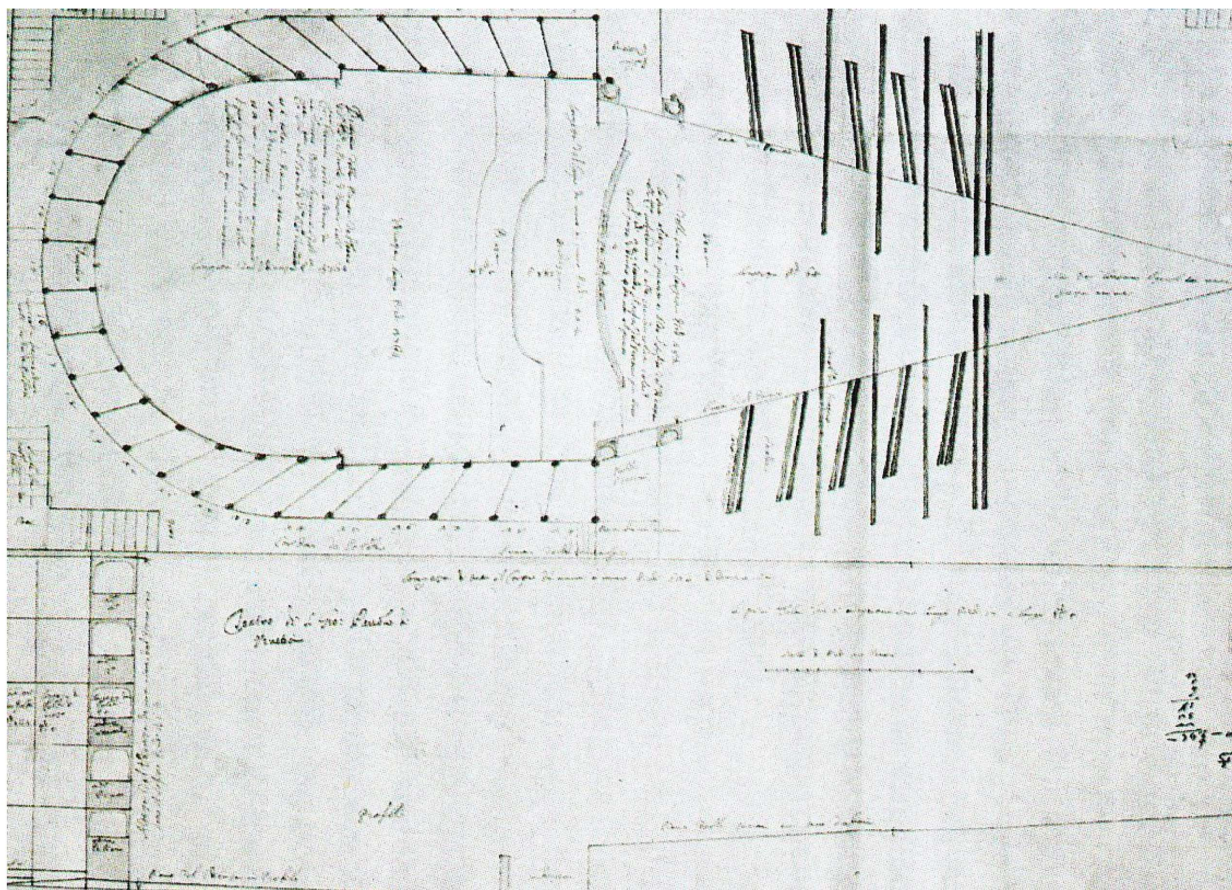
¹ У подальшому викладі ми частково спираємось на дані, що наводить директор з досліджень театру San Cassiano італійський музикознавець Стефано Патузці (Stefano Patuzzi) [8].

² Її загальна площа — 21625 м²: 173 м завдовжки та 125 м завширшки.

³ У середині XVIII століття приміщення кілька разів перебудовувалось, а зала перепланувалась. Зокрема, було знесено два невеликі будиночки, що примикали до торцевої стіни театру, і простір будівлі дещо збільшився. Обміри 1763 року дають такі орієнтири: глядачева зала (без сцени) — 14,5 м завдовжки та 11 м завширшки; сцена — 17,9 м завширшки та від 8,2 до 10,7 м завглибшки; ширина авансцени 9,25 м; ширина лож на авансцені 1,05 м, бокових — 72 см, центральних — 1,2 м. Цей зал міг вмістити приблизно 950 глядачів: 790 у ложах та 160 у партері [11, pp. 126, 301].

З'ясувавши об'єктивні фізичні параметри театру San Cassiano, зробимо наступний крок і спробуємо уявити, якою ж була конфігурація його зали. Тут нам стане в нагоді інформація, що побудований братами Трон театр був прототипом для наслідування: «упродовж кількох років у Венеції було споруджено кілька схожих театрів, часто іменованих за найближчою церквою: SS Giovanni e Paolo (1638), Novissimo (1640), San Moise (1640), San Giovanni Crisostomo (1678)» [3].

Розглянемо, наприклад, ескізний план театру SS Giovanni e Paolo, який зберігся до наших днів. Його намалював видатний італійський архітектор Томазо Бецці (Tommaso Bezzi, 1650–1729)¹ (мал. 1):

Мал. 1. План театру SS Giovanni e Paolo [3]

На ньому чітко видно, що театр поділяється на дві приблизно рівні симетричні частини — сцену та зал. При цьому глядачева зала не має форми півкола, характерної для античних амфітеатрів та відтвореної в театрах доби Ренесансу — як, наприклад, театр Олімпіко у Вінченці, збудований 1580 року за проектом Андреа Паладіо (Andrea Palladio). Форма зали у бароковому оперному театрі U-подібна, з подовженими боковими сторонами. Окрім U-подібної, існували й інші — підковоподібна, дзвоноподібна, ліроподібна та овальна. Деякі — як, наприклад, підковоподібна, були характерні для всіх відомих венеційських театрів до 1637 року, призначених для вистав *commedia dell'arte*. Заміна підковоподібної форми U-подібною, як вважають фахівці, були зумовлена підвищеними вимогами опери до акустики. Прямі бокові сторони зменшували ймовірність відлуння, що могло з'явитися у залах із за-

¹ Зазначимо, що Томазо Бецці до венеційського карнавального сезону 1678 року побудував на замолення родини Гримані театр San Giovanni Crisostomo.

округленою формою довгих сторін. Однак знаменита родина Галі–Біб'єна (Galli da Bibbiena), що дала світу кілька поколінь театральних архітекторів та сценографів, віддавала перевагу дзвоноподібному плану зали — і вже в наступному столітті втілила її в будівлях Придворного театру Відня (1708), Великого театру у Нансі (1709), Театро Філармоніко у Вероні (1719, згорів 1749 року), Мангаймської опери (1719, згоріла 1795 року), Королівського театру в Мантуї (1731, згорів 1781 року), Маркграфської опери у Байройті (1748), Дрезденської опери (1750, згоріла 1849 року), Міського театру у Болоньї (1763) та багатьох інших [3]. Така видовжена форма глядачевої зали не тільки дозволяє примножити кількість лож по боках і тим самим збільшити глядацьку аудиторію (а отже, зумовлена насамперед комерційними резонами, абсолютно природними для креативних індустрій, орієнтованих на ринок), а й надає шляхетній публіці кілька додаткових варіантів можливих моделей поведінки (в такий спосіб підвищуючи атрактивність перебування глядачів у театрі). По-перше, ця публіка мала змогу споглядати виставу у комфортних умовах — відстань до сцени від найдальшої ложі тут не перевищувала 17 метрів, що забезпечувало гарну оглядовість. По-друге, ніщо не заважало дворянам демонструвати себе іншим нобелям — адже бокові ложі знаходились одна навпроти іншої не далі, ніж за 12 метрів, та водночас спостерігати за ними, зберігаючи при цьому можливість приватного спілкування зі своїми гостями [4, р. 18]¹.

Не можна стверджувати, що ложі, яруси та U-подібна конфігурація зали були винайдені саме у театрі San Cassiano. Так, перша згадка про поділ глядацької аудиторії на сектори датована 1549 роком та стосується римського Palazzo Colonna. Вазарі зазначає наявність там «gradi (рівнів) для різних категорій аудиторії та stanze (номерів) для кардиналів» [11, pp. 119–120]. У Болоньї 1628 року для турніру було побудовано тимчасовий театр просто неба з трьома рядами лож. Найбільший італійський театр XVII століття — театр Фарнезе у Пармі, споруджений у 1618–1619 роках — мав U-подібну будову зали та ряд лож. Є припущення, що саме театр Фарнезе став моделлю для театру у Падуї, де брати Трон 1636 року дивились та слухали оперу «Ерміона»². Лібретто «Ерміони», видруковане у Падуї 1638 року, змальовуючи приміщення, де відбувалась вистава, констатує наявність п'яти ярусів, розташованих один над одним; наголошує на тому, що достатньо великі ложі, відділені одна від одної, можуть вмістити до шістнадцяти глядачів кожна; звертає увагу на колони та підставки, на яких були закріплені свічки, що освітлювали театр, та зазначає: «Два найвищі та найвіддаленіші яруси були заповнені простими громадянами; у третьому сиділи студенти й іноземна знать; другий, як більш престижне місце, призначався для ректорів та венеційських вельмож; у першому знаходились дами та пани» [9, р. 70]. Успіх «Ерміони», у свою чергу, інспірував бажання Тронів створити комерційний оперний театр [11, р. 124]. Таким чином, письмових свідчень про існування лож, ярусів та подовженої заокругленої форми зали до спорудження театру San Cassiano існує достатньо (вони будувались для виступів мандрівних труп, які грали *commedia dell'arte*), проте саме його поява унормувала такий тип оперної зали, де кожен глядач мав можливість, знаходячись у публічному місці, зберігати недоторканість кордонів свого особистого приватного простору — такого, що відповідав його походженню, статусу та заможності. Цей тип зали пізніше отримує назву «італійського театру» — «*il teatro all'italiana*».

¹ Наведемо параметричні характеристики цього театру. Загальна його довжина становила 41,65 м, ширина — 19 м. Сцена була достатньо глибокою (22,2 м) при ширині 19 м. Зал мав довжину 16,65 м, а ширину 13,2 м, і міг вмістити від 850 до 1000 глядачів (від 616 до 770 у ложах та близько 230 у партері). Центральні ложі мали ширину 1,7 м, а бокові — 1,37 м. Театр мав п'ять ярусів лож, по 29 у кожному ярусі [11, р. 132].

² Автор музики Джованні Феліче Санчес (Giovanni Felice Sances, 1600–1679), автор лібрето Піо Енеа II дель Обіці (Pio Enea II degli Obizzi, 1592–1674); партитура до нас не дійшла.

Театр San Cassiano було відкрито прем'єрою опери «Андромеда» Франческо Манелі (Francesco Manelli, 1594–1667) на лібрето Бенедето Ферарі (Benedetto Ferrari, 1603–1681)¹ через десять місяців після отримання дозволу на будівництво. Фантастична швидкість, чи не так? Особливо якщо порівняти з практикою наступних століть: п'ятирічкою зведення першої опери в Одесі (1804–1809), вісьмома роками спорудження Віденської опери (1861–1869), п'ятнадцятьма роками будівництва Опери Гарньє в Парижі (1860–1875), вісімнадцятирічною епопеєю створення опери в Сідней (1955–1973) чи двадцять одним роком, що минув від початку до завершення будівлі оперного театру в Харкові (1970–1991). Звісно, швидші темпи будівництва можна пояснити меншими розмірами San Cassiano порівняно, наприклад, із такими гігантами, як Гарньє, Віденська, Сіднейська чи Харківська опери. Можна зауважити гальмівні суспільно-політичні чинники (як, наприклад, франко-пруська війна 1870–1871 років чи Паризька комуна для Grand Opera) та затримки з фінансуванням будівництва (Одеса, Відень, Сідней, Харків). Істотною причиною швидкого спорудження було й те, що театр будувався не з цегли, а з дерева. Однак ключовим фактором, на нашу думку, тут все ж таки був чинник економічний: ринок не вибаचाє жодних зволікань, і саме динамізм нововведень, як правило, гарантує приплив капіталу, забезпечує конкурентні переваги та комерційний успіх. А конкуренти на оперному ринку з'явилися дуже швидко, і не тільки у Венеції, де після відкриття San Cassiano карнавальні сезони завжди відзначались конкуренцією публічних оперних театрів. Згадаємо, наприклад, загальнодоступний Teatro Falcone в Генуї. Перша оперна вистава відбулась тут 1652 року. Зал театру, окрім партера, мав три яруси лож (по 24 ложі на кожному ярусі) та галерею [7, р. 24]. Перший загальнодоступний оперний театр у Римі — Teatro Tordinona — відкрив 8 січня 1671 року граф Джакомо д'Аліберт з дозволу папи Климента IX. Інавгураційною виставою театру стала опера Франческо Кавалі «Сципій Африканський», прем'єра якої відбулась у венеційському театрі SS Giovanni e Paolo кількома роками раніше [6, р. 42]. На відміну від Венеції, оперна ситуація в Римі критично залежала від церковних ієрархів — і наступний папа, Інокентій XI, що ставився до опери вороже, наказав зачинити театр. Тож «від 1674-го до 1690 року Tordinona зберігав мовчання», а потім, після трирічного функціонування, був перебудований та збільшений, перетворений на типовий ярусний італійський театр (шість ярусів по 35 лож у кожному). І знову втрутилась церковна влада — папа Інокентій XII, який щойно дав дозвіл на реконструкцію театру, видав розпорядження зруйнувати будівлю, що і було вчинено 1697 року» [7, р. 241].

З Італії загальнодоступна опера поширилась країнами Європи. Спочатку її переносили мандрівні італійські театральні трупи, пізніше їх замінили стаціонарні публічні оперні театри, які, по-перше, підлаштовувались до смаків та запитів місцевої аудиторії (зокрема, ставили опери не італійською, а місцевою мовою), по-друге, потребували постійних спеціально обладнаних приміщень для своїх вистав. Приблизно від 1680-х років процес набуває стрімкої динаміки: 1678 року з оперою познайомились мешканці Берна та ГанOVERA, 1680 року — Амстердама, 1682-го — Кракова, 1693-го — Гамбурга та Ляйпцига. Упродовж перших десятиліть XVIII століття триумфальне поширення нового жанру, орієнтованого на широку аудиторію, тривало: 1700 року він з'явиться у Берліні, 1703-го — у Копенгагені, 1705-го — у Лондоні, 1720-го — у Лісабоні, а 1729-го — у Севільї [10, р. 209].

Висновки. Отже, з розваги аристократів опера перетворилась на бізнес, ставши креативною індустрією. Саме в межах креативної індустрії, використовуючи потужні ресурси та

¹ Партитура не зберіглася. До тимчасового закриття у сезоні 1646–1647 років у театрі San Cassiano були поставлені «La maga fulminata» Франческо Манелі (1638, партитура не зберіглася); вісім опер Франческо Кавалі («Весілля Фетиди та Пелея», 1639; «Кохання Аполона та Дафни», 1640; «Дидона», 1641; «Сила стріл Амура», 1642; «Егісф», 1643; «Орміндо», 1644; «Дориклея», 1645; «Титон», 1645, партитура втрачена) та одна Клавдіо Монтеверді («Повернення Уліса на батьківщину», 1640).

ринкові важелі — організаційні, фінансові, матеріальні — опера стала масовим жанром. Тут, у сфері креативної індустрії, виокремився сегмент, орієнтований на створення прототипу, — того, що в маркетингу культури та мистецтв називається «підприємством мистецької сфери» [1, с. 12–13].

Відтак опера затвердилася як перший концепційний жанр Новоевропейської музики. Вона набула широкого поширення в усій Європі, потім в Америці, а від другої половини XX століття — і в азійських країнах, ставши своєрідним знаком високої європейської культури. Три провідні європейські композиторські школи другої половини XVII та цілого XVIII століття — італійська, австро-німецька та французька — першими освоїли жанр, створивши еталонні його інваріанти, що відрізнялись один від одного орієнтацією на вокальність чи інструменталізм, питомою вагою кантилени або ж танцювальності. Поява опери в доробку композиторів «молодих» національних шкіл XIX століття стала трактуватись як свідчення зрілості та самодостатності тієї чи тієї школи: чеської, угорської, польської, української тощо. Вельми бурхливо цей процес відбувається у добу Романтизму саме в Центральній Європі, де «неісторичні нації» проходять фазу трансформації з ранньомодерних у модерні. Така жанрова експансія крокувала пліч-о-пліч із розвитком відповідної інфраструктури, детальний аналіз якої заслуговує на окреме дослідження.

Література

1. Кольбер Ф., Нантель Ж., Білодо С., Річ Дж. Д. Маркетинг у сфері культури та мистецтв. Львів: Кальварія, 2004.
2. Норвич Дж. История Венецианской республики. Москва: АСТ, 2010.
3. D’Orazio D. Italian-Style Opera Houses: A Historical Review // *Applied Sciences*. 2020. Vol. 10. Issue 13, 4613. DOI: 10.3390/app10134613
4. Glixon B., Glixon J. *Inventing the Business of Opera: The Impresario and His World in Seventeenth-Century Venice*. New York: Oxford University Press, 2006. 424 p.
5. Johnson E. The Short, Lascivious Lives of Two Venetian Theaters, 1580–85 // *Renaissance Quarterly*. 2002. Vol. 55. Issue 3. P. 936–968. DOI: 10.2307/1261561
6. Loewenberg A. *Annals of Opera, 1597–1940*. Third edition. London: John Calder, 1978. 1756 p.
7. Lynn K. *Italian Opera Houses and Festivals*. Lanham, Maryland; Toronto; Oxford: Scarecrow Press, 2005. 368 p.
8. Patuzzi S. TSC up Close — Stefano Patuzzi. 11.10.2019 // Teatro San Cassiano. URL: <https://www.teatrosancassiano.it/en/news/the-san-cassiano-up-close-dr-stefano-patuzzi> (access date: 03.09.2023).
9. Rosand E. *Opera in Seventeenth-Century Venice: The Creation of a Genre*. Berkeley: University of California Press, 1991. xxvi + 684 p.
10. Swain J. *Historical Dictionary of Baroque Music*. Lanham, Maryland: Scarecrow Press, 2013. 394 p.
11. Thorburn S. *Seventeenth Century Venetian Opera: The Collaborative Context of a Commercial Synaesthesia Art Form*. Doctoral Dissertation. Toronto: University of Toronto, Graduate Department of Music, 2006. 332 p. URL: <https://hdl.handle.net/1807/122279> (access date: 03.09.2023).

References

- Colbert, F., Nantel, J., Bilodeau, S. & Rich, J. D. (2004). *Marketynh u sferi kultury ta mystetstv* [Marketing Culture and the Arts]. Lviv: Kalvariia [in Ukrainian].
- Norwich, J. J. (2010). *Istoriya Venecianskoj respubliki* [A History of Venice]. Moscow: АСТ [in Russian].
- D'Orazio, D. (2020). Italian-Style Opera Houses: A Historical Review. *Applied Sciences*, 10(13), 4613. DOI: 10.3390/app10134613
- Glixon, B. & Glixon, J. (2006). *Inventing the Business of Opera: The Impresario and His World in Seventeenth-Century Venice*. New York: Oxford University Press.
- Johnson, E. (2002). The Short, Lascivious Lives of Two Venetian Theaters, 1580–85. *Renaissance Quarterly*, 55(3), 936–968. DOI: 10.2307/1261561
- Loewenberg, A. (1978). *Annals of Opera, 1597–1940*, 3rd ed. London: John Calder.
- Lynn, K. (2005). *Italian Opera Houses and Festivals*. Lanham, Maryland; Toronto; Oxford: Scarecrow Press.
- Patuzzi, S. (2019, October 11). TSC up Close — Stefano Patuzzi. *Teatro San Cassiano*. Retrieved from <https://www.teatrosancassiano.it/en/news/the-san-cassiano-up-close-dr-stefano-patuzzi>
- Rosand, E. (1991). *Opera in Seventeenth-Century Venice: The Creation of a Genre*. Berkeley: University of California Press.
- Swain, J. (2013). *Historical Dictionary of Baroque Music*. Lanham, Maryland: Scarecrow Press.
- Thorburn, S. (2006). *Seventeenth Century Venetian Opera: The Collaborative Context of a Commercial Synaesthesia Art Form*. Doctoral Dissertation. Toronto: University of Toronto, Graduate Department of Music. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1807/122279>

CHEKAN Y.

TEATRO SAN CASSIANO IN OPERA HISTORY: THE RISE OF CREATIVE INDUSTRY

Abstract. The study is devoted to the first publicly accessible opera house Teatro San Cassiano (Venice, 1637), the establishment of which became a cardinal factor in the transformation of opera from aristocratic court entertainment to creative industry. The author considers the issues related to the history of the theater's construction and the actions of its owners, the Venetian nobles, the Tron brothers, aimed at turning opera into a profitable business. The article reveals possible prototypes and reasons for the constructive solutions in the theater, in particular the boxes and the U-shaped audience hall. The author gives the parametric characteristics of the components of the Teatro San Cassiano building — the stage, the audience hall, and the boxes. It is noted that the tiered Teatro San Cassiano became a prototype for other theatres not only in Venice, but also in other cities of Italy and Europe. Thus, among the Venetian theaters of the 17th century, the public theaters, such as SS Giovanni e Paolo (1638), Novissimo (1640), San Moise (1640), and San Giovanni Crisostomo (1678), were inspired by San Cassiano; outside Venice there were Teatro Falcone (Genoa, 1652) and Teatro Tordinona (Rome, 1671). The article emphasizes market competition that was one of the key factors in the dynamic spread of opera and the formation of opera infrastructure in Europe. After the establishment of San Cassiano, the development of opera acquired a clearly defined vector: from elitist entertainment to creative industry.

Keywords: opera, public opera house, Teatro San Cassiano, the work of the Tron brothers, creative industry.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2023